

NØTTEKRÅKA

Marka – Et styrkebelte om vårt bosted og arbeidssted

Les også om:

Markagrensen

side 3

Natur og kultur

side 6

Naturopplevelse
og mosjon for alle

side 8

Markaloven

side 12

Birøkt i Bærum

side 18

Marka- vi skal verne om de goder den gir oss

Dette nummeret av Nøttekråka er hovedsakelig viet marka. Det er fordi vi vil rette oppmerksomhet mot den enestående gaven vi har fått, alle vi som bor i nærheten av dette naturområdet i Norges tettest befolkede område.

Marka vil vi ha slik redaktør Hans Amundsen formulerte det ved opprettelsen av Oslo og Omland Friluftsråd i 1936; «...nært og tilgjengelig, vi vil bevare det som et styrkebelte om vårt bosted og arbeidssted, ...vi vil ha det ubeskåret.». Han formaner oss også til å «...motta denne naturens rike gave med takknemlighet og forvalte den under ansvar. Vi må danne et vern om de goder naturen har skjenket oss.» Amundsens ord skal vi legge oss på hjertet. De er like aktuelle i dag. Vi skal slåss for at marka skal være et godt hjem for de vekster, fugler og dyr som lever her, også i generasjonene etter oss. Og et sted å samle krefter, inspirasjon og glede for oss som har hjemmene våre i områdene rundt marka. Vi teller rundt en og en halv million.

Vi gratulerer også Bærums innbyggere med de to nye naturreservatene Gardlaushøgda og Ringiåsen, som ble vernet etter naturmangfoldsloven i år etter en streng utvelgelsesprosess. Les mer om dette i artiklene til Bjørn Faafeng, Pål Martin Eid og Finn Otto Kvillum.

I boken «What has nature ever done for us» (Hva har naturen noen gang gjort for oss), gjennomgår Tony Juniper naturens ulike økosystemtjenester på en lettfattelig og meget tankevekkende måte. Blant annet skriver han om den viktige bestøvning av matplanter som bier, humler og andre insekter gjør helt gratis for oss. Da er det godt å vite at det er et levende birøktermiljø i Bærum med stor honningproduksjon.

Det er forventet en sterk befolkningsvekst i det sentrale østlandsområdet framover mot 2030/2050 med krav om flere boliger og tilhørende infrastruktur. Dette medfører et vedvarende press på jordbruksarealer og grønne lunger, og ønsker om å flytte «bare bittelitt» på markagrensa. Vi håper at politikerne som skal styre Bærum etter høstens kommunevalg er seg sitt ansvar bevisst og forvalter arealene i solidaritet med etterkommerne våre.

Bjørg Petra Brekke
Leder i Naturvernforbundet i Bærum

NØTTEKRÅKA

Har du forslag til stoff?

Ta kontakt med: Bjørg Petra Brekke,
tlf 95894358
E-post: bpbr@online.no

Utgitt av:

Naturvernforbundet i Bærum (NiB),
Postboks 252, 1319 Bekkestua
baerum@naturvernforbundet.no

Bankgiro: 1627 11 34243

Ansvarlig redaktør: Bjørg Petra Brekke
Redaksjonsmedarbeider: Anne Ryg
Utforming: David Keeping
Trykk: HG media as

Forsidebildet: Friluftsfryd – Helle Frodahl

VIKTIG!

For raskt å kunne sende ut fersk informasjon, ber vi om at alle medlemmer sender sin e-postadresse til:
baerum@naturvernforbundet.no

Våre hjemmesider:

www.baerumsnatur.no

Husk at vi legger ut fortløpende informasjon om aktuelle saker på våre nettsider. Her finner du også opplysninger om arrangementer i vår regi.

Følg oss også på:

facebook.com/naturvern.baerum

og på : twitter.com/baerumsnatur

Nils Houge

Markagrensen

– en genial og gammel strek

*Tekst: Jon Gangdal, forfatter, foredragsholder og friluftsmann
Foto/ illustrasjon: Jon Gangdal, Øivind Grimmer, Nils Houge,
Forsvarsmuseet*

I år er det 75 år siden premierløytnant og kartograf *Nils Houge* tegnet «den sorte strek» rundt Oslomarkas friluftsområder, inkludert Bærumsmarka, Krokskogen og Vestmarka, som er Bærums viktigste friluftsområder. Houge satt som fange på Grini etter å ha deltatt i kampene mot tyskerne i 1940, da han tegnet det mange har kalt en magisk og genial strek. Den følger i hovedsak den samme linjen som markagrensen gjør i dag, og er selve fundamentet for at det har vært mulig å bevare så mye av den unike naturen som omgir Norges hovedstad.

Men veien fram til markaloven som skal beskytte grensen, var lang og tung. Den besto av en nesten sammenhengende juridisk og politisk motbakke før den rød-grønne regjeringen i 2009 endelig oppnådde flertall for loven. Mye av motstanden var basert på særinteresser, dårlig kunnskap, historieløshet og ikke minst manglende erfaring med lovverk som har et helhetlig perspektiv, og som ser alle brukerinteresser i sammenheng.

Likevel blir markagrensen og markaloven stadig utfordret både av politikere, næringsinteresser og andre av krefter som mener Marka bør brukes til andre formål enn det enkle friluftslivet og rekreasjon og det som fortsatt eksisterer av jordbruk. Det viser nettopp betydningen av at det er satt en grense, og at det finnes en lov som skal verne den.

Uten en tydelig geografisk og juridisk grensesetting ville vi sannsynligvis ha opplevd det samme som på 1930-tal-

let da Houge og en håndfull andre visjonære mennesker så at Marka var i ferd med å bli satt under det samme presset som de mest attraktive kystområdene som ble privatisert og nedbygget.

Hus, hytter, veier, kraftlinjer og andre menneskeskapte installasjoner begynte å ete seg innover i Marka fra alle dens 19 kommuner. Om dette hadde fått fortsette ubegrenset ville sannsynligvis de nordøstligste bolig- og hyttefeltene i Hakadal og Nittedal møtt de sørvestligste feltene fra Bærum, Hole og Ringerike et eller annet sted midt i Nordmarka.

Slik ville det unike, store og nesten sammenhengende området som utgjør Oslomarka, blitt stykket opp i massevis av småområder. Det har skjedd en rekke andre steder, for eksempel rundt Stavanger. Der kom de ikke i gang med planmessig vernearbeid før i 1978. Resultatet er at marka rundt oljebyen er delt opp i hele 83 forskjellige verneområder.

Bekymringen for Oslomarka førte til dannelsen av Oslomarkas Friluftsråd i 1936, seinere Oslo og Omland Friluftsråd (OOF). Den gang var det 450 000 mennesker

som sognet til Marka, mot dagens 1,5 millioner. Likevel var det utenkelig å vokse opp og leve i hovedstaden og dens forsteder uten lett tilgang til fri natur, slik redaktør Hans Amundsen formulerte det ved opprettelsen av friluftsrådet:

«Vi vil se og føle skoglandet fra byen, vi vil ha det nært og tilgjengelig, vi vil bevare det som et styrkebelte om

Haugen gård ved Burudvannet

ØG

vårt bosted og arbeidssted, vi vil stå det på ski, vi vil bevare det i lune sommerkvalder, vi vil ha det ubeskåret. Men så skal vi også motta denne naturens rike gave med takknemlighet og forvalte den under ansvar. Vi må danne et vern om de gode naturen har skjenket oss.»

Han satte ord på det mange følte på den tiden: På en vanlig sommersøndag på denne tiden kunne det være opp til 100 000 mennesker som benyttet Marka på et eller annet vis, og det var enda flere om vinteren. I 1946 deltok det nesten 40 000 mennesker i en demonstrasjon i Oslo mot utbygging av veier og kraftgater gjennom Marka, blant annet gjennom Lommedalen og Krokskogen.

Allerede i 1917 kjøpte Bærum kommune et stort område rundt Gupu i Vestmarka for å sikre både friluftsliv, skog og drikkevann. Året etter åpnet det første serveringsstedet for skiturister, Furuholmen. Etter hvert ble det åpnet flere serveringssteder i Bærumsmarka, Vestmarka og Krokskogen. Bærum kommune eide på 1930-tallet 5500 mål skog som strakte seg fra Gupu i sør til Damvann i nordvest, og fikk også kjøpt en del av Ramsåsen. Det kommunale eierskapet med helt uhindret tilgang for allmennheten hadde samme positive virkning for friluftslivet i Bærum som tilsvarende utvikling hadde for Oslo-folket i Nordmarka og i Østmarka.

I mange av de private skogene var det en evig kamp med skogeierne om hvordan skogen skulle forvaltes så den både ivaretok skogeierne og friluftsfolkets interesser. Så lenge skogeierne drev plukkhogst og kjørte ut tømmeret med hest var det fredelig sameksistens. Men da motorsagene og skogsmaskinene kom, og skogeierne begynte med flatehogst for å få mer lønnsomhet ut av skogen, begynte konfliktene, særlig om hvor en skulle bevare den gamle naturskogen eller «eventyrskogen» som mange kaller den. Situasjonen tilspisset seg ytterligere da det også ble kamp om drikkevannet, og bading og fiske ble forbudt en rekke steder.

Nils Houge syntes diskusjonen om bruk var for ensidig: «Alle snakker om hvorledes Oslomarkas friluftsområder skal utnyttes, men ingen om hvorledes de skal bevares,» skrev han i boken *Oslomarka som naturpark* som kom ut i 1941. I boken ble også kartskissen med den «den sorte strek» og en rekke andre illustrasjoner av blant annet egne turveier som skulle sikre adkomsten til områdene, presentert for første gang. Problemet var bare at streken var så tykk (nesten en halv kilometer i terrenget) at en ikke helt visste hvor den gikk når det kom til enkelte bygg og anlegg.

Den sorte strek – Nils Hougues tegning

Grensen ga i seg selv heller ikke noe vern, fordi det den gangen ikke fantes noe lovverk å henge vernet på. Det var opp til den enkelte av de 19 kommunene med grense til Oslomarka å utvise et skjønn i forhold til hva som skulle tillates av inngrep både i Marka og markanære områder. På begynnelsen av 1960-tallet falt det i juristen *Erik Sture Larres* lodd å gå opp markagrensen med alle kommunene som hadde en del av den. Han var begynt som generalsekretær i OOF i 1947, og hadde da fått to juridiske verktøy til å avklare tvister om den private og offentlige eiendomsretten som var et av de sentrale stridsområdene. Det var

Friluftsløven fra 1957 og *Ekspropriasjonsloven*, eller «Lov om oreigning» som den heter, fra 1959.

En av de første prøvesteinene for de nye lovene og OOF's gjennomslagskraft, ble Gyrihaugen på Krokskogen der det forelå planer om en storstilt utparsellering av hytte-tomter. Takket være et midlertidig forbud fra fylkesutvalget i Buskerud – med støtte fra Oslo og Bærum kommuner – ble området i 1968 omsider varig reddet. Erfaringen var at Friluftsløven var et brukbart verktøy, mens Ekspropriasjonsloven var mer uegnet til å sikre friluftsinnteresser.

Det første forsøket på å få en overordnet vernelov for Marka led nederlag i Stortinget i 1981 etter at så å si alle kommunene og fylkeskommunene som ble berørt av den, hadde vendt tommelen ned for forslaget som ble sendt ut på høring. Da Plan- og bygningsloven kom i 1985, fikk den enkelte kommune enda større grad av selvvråderett over sine områder.

I 2007 fremmet Miljøverndepartementet et forslag til «Lov om naturområder i Oslo og nærliggende kommuner (markaloven)». Under den nye høringen blant alle de til-liggende kommuner til Oslomarka, stemte tretten av nitten for lovforslaget. To kommuner ville legge flere områder inn under lovområdet, mens fem kommuner ikke så noe behov for markaloven. En av de fem var Bærum kommune. Loven ble vedtatt i Stortinget 1. juni 2009, og trådte i kraft 1. september samme år.

Ifølge §13 i markaloven er det opprettet et markaråd hvis oppgave er å arbeide for å fremme formålet med loven. Det kan også utarbeide forslag til forskrift om hensynsfull bruk av Marka. Et annet operativt verktøy er en flerbruksplan.

Siden Markaloven trådte i kraft i 2009, har Miljø-verndepartementet gitt tillatelse til å starte arbeidet med følgende reguleringsplaner i Marka i Bærum:

- Reguleringsplan for Løven-skioldbanen i 2011.
- Reguleringsplan for ski-arena med skiskytingsanlegg ved Vestmarksetra i 2012. Denne planen er nå godkjent og stadfestet av Miljøverndepartementet.

Marka er fortsatt truet

Til tross for Markaloven er friluftsområdene i Bærum neppe trygge. Årsaken er den stille, men store norske folkevandringen fra distriktene inn til byene. På slutten av 1980-tallet bodde 30 prosent av Norges befolkning i såkalte spredtbygde strøk. I 2014 var dette sunket til under 20 prosent. Det betyr at landsbygda har mistet over 30 prosent av innbyggerne sine på 25 år, eller at 10 prosent av Norges befolkning – en halv million mennesker – har beveget seg fra småsteder til tettsteder, og fra tettsteder til byer.

Prinsippet er som flomvann. Jo mindre som holder vannmassene igjen i de små vassdragene der vannet kommer fra, desto høyere bli vannstanden nedover i dalen. Folkestrømmen skaper et tilsvarende press på de største byene. Det trengs uavlatelig nye arealer til boliger, indus-

triområder, veier, baner og annen infrastruktur. Løsningene som foreslås er enten fortetting eller at en begynner å spise av bynære friluftsområder og/eller landbruksarealer. Begge deler gjør det vanskeligere «å se og føle skoglandet fra byen».

Dette er den samme utviklingen som skjedde i Sverige på 1960-tallet. Tilsvarende bevegelser har gjort og gjør seg gjeldende i resten av Europa. Mot denne strømmen er det fåfengt å tro at hardt tilkjempete verneinteresser vil kunne stå imot, med mindre Norge begynner å bruke sin unike økonomiske handlefrihet til å gjøre noen mer grunnleggende politiske grep i eget land

Kilder

Jon Gangdal: Drømmen om Marka – 100 års kamp for friluftsliv (Aschehoug 2011)

Tallak Moland: Historien om Nordmarka gjennom de siste 200 år (Christiania Forlag 2006)

Asker & Bærums Budstikke

Miljøverndepartementet (www.regjeringen.no)

Store Norske Leksikon

Naturvernforbundet i Bærum

inviterer til fagseminar om Marka

i Sandvika videregående skole, Elias Smiths vei 15, Sandvika
tirsdag 13. oktober 2015 kl. 18:00 – 21:00

Gjennom seminaret ønsker vi å belyse:

- Hvilke kvaliteter har marka – hva betyr marka for de som bruker den – mennesker, dyr og planter?
- Markas brukere og forbrukere – hvem er de – hvordan bruker de marka?
- Konfliktene – hvilke er de? Kan de løses – hvordan?

Du vil møte en rekke fagpersoner som vil belyse spørsmålene våre.

Sentrale Bærums politikere vil være tilstede for kommentarer og spørsmål fra deltakerne.

VELKOMMEN

Gratis adgang og gratis parkering i P-huset ved skolen etter kl. 17:00.

Natur og kultur

Tekst: Bjørn Kåre Salvesen

Foto: Terje Böhler, Bjørg Petra Brekke, Bjørn Frodahl

Natur og kultur, to viktige begrep for menneskene, er i vekselvirkning med hverandre. Menneskene kultiverer naturen for å tilpasse den til våre behov, og uten kultur er det ingen sivilisasjon. Vår forhistorie er i naturen, vi har utviklet oss gjennom den, og lever av den.

Der naturen hadde ressurser i overflod, kom viktige kulturimpulser i gang. Også i vårt nærområde er det slik. Der naturen er artsrik er det også mange kulturspor! Dette gjør naturopplevelsen enda mer raffinert. Vi ser kultursporene i naturen når vi går tur. Vi kan snakke om en positiv og negativ vekselvirkning. Utnyttelsen av naturressursene i menneskenes fortid har satt spor, for eksempel setringens historie i landet vårt. Her har vi en positiv vekselvirkning ved produksjon av mat, utsetting av fisk, men også kultivering av naturen med frøsetting av nyttige vekster. Vi skal også nevne at det fins negative vekselvirkninger, for eksempel avskoging da trekkullproduksjonen var på det høyeste.

Jordbruket kom til landet i flere bølger for mange tusen år siden. Det var ikke slik at man gikk rett over fra fangst til jordbruk, men jordbruket levde i vekselvirkning med en fangstkultur; når det var lite vilt, ble større arealer dyrket. Ettersom vekstsesongen begynner tidligere i lavereliggende strøk, var det her man bosatte seg, mens setrene ble anlagt i høyereliggende strøk. Man utnyttet ressursene gjennom året på en god måte og setrene var steder der mennesker og dyr var ute i naturen i den beste vekstsesongen, når beiten nær gården var oppbrukt.

Beitende ungdyr ved Holen

BF

I Bærum hadde gårdene som ikke var vendt mot sjøen setringensmuligheter, enten alene eller sammen med andre gårder. Noen eksempler er Haslumseter, Østernseter, Eikseter, Vensåsseter, Kampeseter, Fjellseter, Steinlausseter, Isivollen, Haugsvollen, Økriseter, Tanumvollen og Vestmarksetra. Setrene i gammel tid var et viktig produksjonssted for melkeprodukter, kjøtt og bær, men også husflid. Her ble tradisjon formidlet og handel utført. Typiske produkter som ble omsatt var seterproduserte varer, men også husflidsprodukter. Kunnskap om naturen ble utviklet på setrene og dyr og mennesker hadde et pusterom og et fristed der.

Fortidens jordbruk var lavintensivt og skadet ikke naturen. Snarere tilførte den ressurser. Nyttevekster, lauvtrær og bærbusker er eksempler på positive virkninger. I den aller eldste tiden, ca. 5000–3000 før vår tidsregning, svidde man av skogen og sådde i asken, dette er kalt svedjebruk. Svedjebruket foregikk slik: felle trær og la dem tørke, så brenne kontrollert. Deretter sådde man rug

Vensåsseter

TB

i asken. Dette var en lavintensiv driftsform som finnene utviklet videre. Finnene kom via skogsområder i Sverige fra slutten av 1500-tallet med en topp rundt 1620-1640, og bosatte seg i skogsområdene i Øst-Norge. Til Finnskogen, Trysil og Hedemarken, men også til Finnefjerdingsken på Ringerike og Finneskogen i Bærum. Steder som Finneflagsetra, Høymyr, Kneika, Mattisplassen, Niskinn, Soterud og Toresplassen er gamle finneplasser. Man regner med at i fortiden hadde man mange små åkre i skogen, og brannene bidro til at skogsområdene ble lysåpne og artsrike, nok et eksempel på positiv vekselvirkning. Finnenes dyrking var upopulær i den første tiden, selv om de bidro med sin dyrking til en mer lysåpen og dermed artsrik skog og til bedre utmarksbeiter for bøndene.

Mange steder i Marka er det dyrkningsspor, for eksempel i Barlinddalen ved Burudvann og i Kampenområdet. I begge tilfelle var det finner som drev jordbruket, sammen med skogbruk og kølabrenning. Det er dyrkingsspor også ved Holen på vei til Muren, stedet er merket og befinner seg langs Pilegrimsleden. Kølabrenning er at man framstiller trekull ved ulmebrenning av store stokker, ulmebrannen måtte passes på nøye så den rette temperaturen kunne omdanne det til kull. Det ble brukt i jernframstillingen på Bærum Verk. Det er utallige spor etter denne virksomheten, og du finner kølabånnene ved stier nær vannkilder. Noen har bevart navnene, for eksempel Butterudbånn i Vestmarka og Den grønne bånn nord for Østernvann. Kullproduksjonen skadet skogen mye, som tidligere nevnt.

Fra eldgammel tid har også fiske og fangst betydd mye. Utsetting av fisk er allerede nevnt. Om det har skjedd i vårt område, har jeg ikke støtt på i den rikholdige markalitteraturen. Fangstmetoder som kan sette spor i naturen var feller og ledegjerder som førte fram mot fallgraver. I Bærum har vi bare en felle bevart, Ulvestua på Isi, som var en ulvefelle. Der ble et lam bundet i en flettverksplattform innenfor en fall-felle. Ulven, som går rett på, får sin livs overraskelse og ender tre meter under, spiddet på spisse staur. Rovdyrene våre, ulv, bjørn og jerv, herjet stort i buskapen i forgangne dager. Det er derfor dekning for å si at det også er en negativ vekselvirkning: Kultu-

ren fortrenger naturen, for eksempel våre rovdyr. Gjennom jordbruket har vi fått mye, men også mistet mye.

I Bærumsmarka har vi tegn på tidlig dyrking og allmenn ferdsel. I fjellområder har bygging av varder lettet ferdselen over fjellet, og de reisende kaster stein på kasterøyser som blir tydelige tegn på veifar og stier. Tradisjonen har røtter i animisme - at naturen er besjelet. Fjellåndene måtte blidgjøres ved å gi en stein til røysa. Vi ser i moderne tid at tradisjonen lever: Gå gjerne Besseggen, og se hvilke moderne røyser som er lagt opp av turistene ved det høyeste punktet. I vårt område er det kun stedsnavn som forteller om dette, Kastet, Varpet, Mastekastet osv. forteller om allmenn ferdsel. Men ett sted, nær Risfjellet og inn i Økrigårdenes ressursområde, har vi røyser som kan være ferdelssrøyser, men mer sannsynlig er det gravrøyser fra jernalderen. De ligger på allfarveien mellom Lierbygdene og Skuidalen. Drar du til disse røysene har du vidt utsyn over Bærum, Risfjellet og nedover Skui-Økriområdet. De har fått navnet «røysene på Røverkulåsen». Fortidens høvding er trolig hauglagt her, og hviler der Skuibygda starter.

Vi må ta naturen i bruk, men sparsomt og på dens egne premisser. Da får vi beholde en variert og opplevelserik natur. Og i gleden over den rike naturen, kan vi se mange kulturspor. Da ser vi at den rike naturen også har gitt rike kulturuttrykk. I all hovedsak har det vært en positiv vekselvirkning. Et eksempel på negativ vekselvirkning, som plassen her ikke tillater å skrive om, er det industrielle skogbruket. Det får omtales en annen gang.

Rydningssrøys ved Mellom

BPBR

Markaloven var en viktig landevinning, men presset mot skog og landskap i randsonen øker. Nå er det aktivitetssoner, idrettsanlegg og helårstraséer som står på programmet. Risikerer vi at randsonen blir brukt til idrettsanlegg, parkering, park og gravlund der det er noenlunde flatt, mens den «uberørte» naturen blir henvist til bratte åssider, som uansett ikke er egnet hogst, ferdsel eller anlegg?

Leserne av Nøttekråka er trolig enige i at det bør bevares flere rimelig store områder som oppleves «uberørte», både i randsonen og lengre inn i marka. Anførselstegnet rundt «uberørt/urørt» står der fordi få eller ingen områder i marka virkelig er uberørte, med all den ferdsel, skogbruk, kølabrenning, beiting og annen virksomhet som har vært drevet i årenes løp. Likevel er ordet bra; det dekker opplevelsen av naturlig terreng og naturlig vegetasjon med få eller ingen elementer som svekker dette inntrykket. Slik «uberørt» natur består ofte av skog som er gammel og variert med hensyn til alder, arter, tetthet, vindfall og undervegetasjon og med innslag av myrer, bekker og vann, sletter, knauser og utsiktspunkter. En slik skog ligger ikke i en bratt steinrøys, selv om åssider kan inngå. Den er typisk ikke et hogstfelt og ikke en ensartet plante-skog. Og den er såpass åpen at folk flest kan ta seg fram også utenfor sti.

Holder det ikke at slike områder finnes langt inn i marka, for eksempel på Tjæregrashøgda eller i området ved Triungsvann og Hvitsteinvann? Her kan nok flatehogst være en trussel, mens konflikten med anleggspregede skiløyper er liten eller ingen. «Kjøp deg el-sykel og kom deg så langt som mulig på skogsbilveiene, da vel, hvis du ikke kan gå dit!» Vel, for noen er det en grei sak å komme seg langt av sted til natur som ikke lyser av inngrep. Men for de aller fleste er terskelen for høy; dra gjerne opp til Tjæregrashøgda og tell hvor mange du møter i den snø-løse delen av året!

Naturopplevelse i marka: hva slags natur ønsker vi, hvor, og er det noe som truer?

Tekst: Sidsel Graff-Iversen, markabruker og turorienterer

Foto: Bjørn Frodahl, Bjørg Petra Brekke, Jan Schwencke, Zsuzsa Fey

Flere områder med «uberørt» natur må bevares i randsonen

I Bærum har Gardlaushøgda, Ringiåsen og Djupdalen/Kjaglidalen vern etter Naturmangfoldsloven. Disse områdene har stier og flatere partier, men består for en stor del av bratte skråninger hvor ganske få setter føttene. Burde ikke mange flere områder spares for nye anlegg, ut fra hvor mange som faktisk bruker dem for å komme seg ut i natur? - Uten at områdene nødvendigvis kan skilte med et naturmangfold som er helt spesielt? Hvilke områder i randsonen byr fremdeles på lommer, større eller mindre, av «urørt» natur, og er egnet for å brukes av barnefamilier, eldre og folk flest? For eksempel kunne området mellom Fossum, Skytterkollen og Østernvann være aktuelt, tross bred lysløype med

anleggspreg og tross støy fra Løven-skiold banen. Det er et stort tap om dette området krympes i kantene eller får enda mer preg av anlegg.

Jeg tror alle som trener i marka har felles interesse med naturvernere i bevaring av «urørt» natur i randsonen. Men vernet må ikke være så strengt at man ikke kan ferdes til fots over alt. Alle løp-bare områder i markas randsoner mot Oslo og Bærum er gjennomtrålt av orienteringsløp gjennom flere ti-år. Dette etterlater seg småstier og tråkk, som kommer i klasse med plukkhogst; skaden er minimal eller ingen, og fordelene er at skogen blir litt mer fremkommelig.

Flerbruksanlegg

I Bærumsmarka er det mange brede skiløyper allerede, og det kjøres løyper på flere skogsbilveier. Dette siste er en strålende løsning, for på

vei kan det kjøres spor lenge før det er nok snø i terrenget. Snøproduksjon finnes også, for eksempel på Fossum. Hva er egentlig erfaringen når det gjelder forlenget skisesong, og hvor mange er det som går der i perioder det ikke er nok snø andre steder?

Skogsbilveier brukes til så mye at de kanskje burde skifte navn? I markas randsoner har de for lengst blitt flerbruksanlegg for sykling, løpetrening og ikke minst turveier med eller uten barnevogn. Tilrettelagte traséer mellom disse veiene ville være smartere enn å anlegge flere brede skitraséer i terrenget. Spørsmålet er hvilke inngrep og aktiviteter som truer den fremdeles «uberørte» naturen mest. Hvis jeg skulle skrive en verstingliste, kanskje den skulle være slik:

- 1 Arealer tatt ut av marka til bebyggelsesformål, inkludert tilfeller der fine områder byttes med lite tilgjengelige åssider, for eksempel slik det var foreslått på Romsås i Oslo.
- 2 Vei-, parkerings-, løype- eller andre anlegg med utsprengt steinrøys og skjæring langs kantene slik at utsynet til skogen blir redusert og terskel blir høy for å komme seg ut av traséen. Slik er det langs deler av Muren-

veien og stedvis langs veien til Brunkollen.

- 3 Hogstflater hvor skogsmaskiner har ødelagt stier og terreng, i tillegg til at skogen blir totalt forandret.

Mange ville nok rangere disse tingene annerledes. Poenget er at noen skader er mer varige og ødelegger naturopplevelsen mer enn andre. For meg kommer ikke gjørmehav, hjulspor og tråkk etter

sykling, hester, beitedyr eller løping på verstinglista, selv om søla kan irritere og stier kan bli varig endret. Få steder tror jeg problemet er så stort at forbud og separate traséer er løsningen. Men her kan jeg ta feil, og problemet kan øke hvis en sport som stisykling blir enda mer populær. Poenget er at noen skader er små og kortvarige, og at ulike former for ferdsel faktisk kan være en fordel ved at terrenget blir mer åpent og tilgjengelig.

Ny skiløype ble anlagt på Gupu i 2012 – Vi håper det ser bedre ut nå.

BPBR

Sykkelspor på Gardlaushøgda juni 2015

BF

Turorientering i Vestmarka.

ZF

Hva betyr marka for deg?

Tidlig høstmorgen ved Buruvann

ØG

Foto: Hedda Berntsen, Bjørg Petra Brekke, Terje Bøhler, Bjørn Frodahl, Helle Frodahl, Øivind Grimmer, Zsuzsa Fey, Sidsel Graff-Iversen

Når dette spørsmålet stilles, er reaksjonen som oftest at folk blir stille. Lenge. Når de svarer, sier de at vi nok tar marka for gitt og at det er en stor glede for dem at marka finnes. Det at natur er viktig, er tydeligvis så selvsagt at vi ikke formulerer eller tenker over det i det hele tatt. Det er rett og slett grunnlaget for vår eksistens. Derfor er det så viktig for folk at marka er lett tilgjengelig.

Rast ved Blekketjernet syd for Tjæregrashøgda

ØG

Marka er rekreasjon- meditasjon- tilstedeværelse i øyeblikket- fokus på det som skjer nå.

Gupuelva

TB

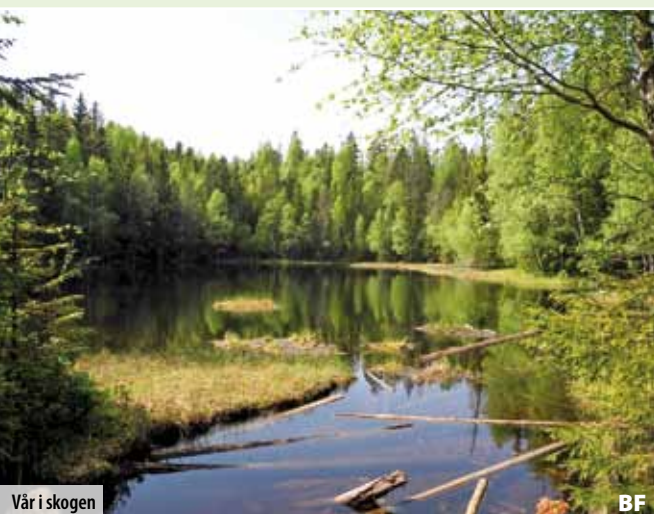
Marka er sansing–stillehet–kulde–varme–regn–sol–lukter–skjønnhet– lyder–fuglesang–vann–

Stålorm

BF

Marka er uforutsigbarhet og overraskelser, men også gjenkjennelse og evighet

Vår i skogen

BF

Marka er å komme bort fra hverdagen – stress-fri tid – mental avspenning

Vannliljeblad

BPBR

Marka er trygghet og ro

Blåbærplukking Vestmarka

ZF

Marka er å sanke- plukke bær og sopp- fiske.

Huldrestryjenter

HF

Marka er for alle-gamle-barn-unge- spreke- late- lekne-alvorlige

Syklister i marka

HB

Marka er å bruke kroppen – svette-løpe-klatre-hoppe-gå- sykle

Kom som du er stor eller liten

BPBR

Marka er gratis- fri for alle- kom som du er- krever ikke dyrt utstyr.

Rimfrost

BPBR

Marka er årstidene som skifter

Marka er naturens under

Nordpadder

TB

Alt dette støttes av utallige hyllemetere med forskning. Se for eksempel Nordisk Ministerråds rapport «NATUROPPLEVELSE, FRILUFTSLIV OG VÅR PSYKISKE HELSE» på: http://www.friskinaturen.org/media/naturopplevelse_friluftsliv_og_vår_psykiske_helse.pdf

Markaloven – et viktig skritt på veien

HF

Tekst: Bjørn Faafeng, NOAs markagruppe

Foto: Jan Schwencke, Bjørn Frodahl, Bjørg Petra Brekke

JS

Da Markaloven trådte i kraft i september 2009 var første runde i en mer enn 40 år gammel strid over; Oslomarkas grenser ble endelig lovfestet og et generelt bygge- og anleggsforbud ble gjort gjeldende. Det ble også gitt hjemmel for vern av områder med spesielle kvaliteter for friluftsliv og naturopplevelse. I siste runde for Stortingets lovvedtak ble imidlertid idretten sidestilt med friluftsliv og naturopplevelse. Dette skulle føre til at nye og gamle interessekonflikter mellom forskjellige kategorier markabrukere ble vekket til live. Og skogbruket hogger i Oslomarka som tidligere.

Markalovens formål

I forarbeidene til markaloven heter det at den nye loven primært skulle «fremme friluftslivet og legge til rette for naturopplevelse i Marka». Den skulle i tillegg «legge til rette for idrett som naturlig kan innpasses i Marka», som f.eks. langrenn og o-sport. Stortingets energi- og miljøkomite gikk i sine kommentarer til lovutkastet ett skritt lenger; og anbefalte at idretten skulle sidestilles med friluftsliv og naturvern. Komiteens anbefalinger ble vedtatt og dette bidrar til fortsatt usikkerhet om Markas framtid.

Når bestemmelsene i markaloven i ettertid også har vært praktisert svært «idrettsvennlig», står fortsatt konflikten i kø. Større idrettsarrangementer, særlig enkelte terrengløp og terrengsykkel-

ritt, har fått myndighetenes tillatelse innenfor markagrensen, i tildels sårbar terreng. Vi har sett flere eksempler på betydelige naturskader som det vil ta mange år å lege, selv innenfor nylig opprettede verneområder.

Et eksempel på at bestemmelsene i markaloven ikke har gitt varig beskyttelse av Oslomarka er forslaget som Byrådet i Oslo har fremmet om «aktivitetssoner», med enklere adgang til å etablere idretts- og aktivitetsanlegg innenfor markagrensen. I praksis vil aktivitetssonene føre til at markagrensen flyttes lenger inn i Marka - og tradisjonelle markabrukere må forsere anlegg av forskjellige slag før de

kommer ut i sitt turterreng. På denne måten blir Marka redusert bit for bit. Dersom Oslo får aksept for sitt ønske om «aktivitetssoner», vil trolig flere av de 18 øvrige kommunene som har arealer innenfor markagrensen kunne ønske tilsvarende soner for «urbant friluftsliv». Dette kan på sikt undergrave det opprinnelige formålet med markaloven og redusere verdien av Oslomarka for store befolkningsgrupper. Det er spesielt den uorganiserte bruken av markas nærområder som tur-, trenings- og lekeområde som kan bli skadelidende. Klima- og miljødepartementet har siste ord i saken.

Naturvernforbundet og venne-

foreningene for Lillomarka og Østmarka foreslår som alternativ til mer eller mindre sammenhengende «aktivitetssoner» heller mer konsentrerte idrettsområder rundt allerede

Fossum idrettsanlegg ligger helt inntil markagrensa

BPBR

etablerte idrettsanlegg i Marka, som ved Ringkollen, Sjonken, Linderudkollen, Holmenkollen/Tryvann, Fossum o.l. Dette har også hittil vært den politiske hovedstrategien for utvikling av randsonen mellom Marka og byggesonen.

Vern av friluftslivsområder

Naturvernforbundet har siden 1970 kjempet for vern av områder i Oslomarka med spesielle naturkvaliteter. Flere av de foreslåtte områdene, med sjeldne eller truede arter og naturtyper, er etterhvert vernet som naturreservater, som f.eks. Katnosa-Spålen og Skotjernfjell. Områder med reservatvern dekker nå omlag 8 % av arealet innenfor markagrensen.

Før markaloven ble vedtatt var biologisk vern etter naturmangfoldsloven eneste mulige grunnlag for vern i Oslomarka. Hva så med områder med spesiell verdi for friluftsliv og naturopplevelse? Oslomarka er tross alt det mest brukte friluftsområde i Norge og av stor verdi for trivsel og folkehelse for en betydelig del av Norges befolkning. Det unike med markaloven er at den åpnet for vern av «eventyrskoger», spesielt opplevelsesrike områder med gammel, variert, åpen og stort sett lettgått skog som ikke har vært utsatt for etterkrigstidas flatehogster. Slike områder utgjør i dag mindre enn 10 % av Marka, og fortjener et beskyttende vern mot anlegg, skogbruk og slitasje (de fleste hogster innenfor markagrensen godkjennes fortsatt som flatehogster). Naturvernforbundet i Oslo og Akershus (NOA) har derfor gjennom flere år utviklet en metode for å kartlegge opplevelsesverdien i slike «eventyrskoger» (se www.noa.no).

Fylkesmannen inviterte markaorganisasjonene til innspill til områder som burde vernes etter vernekriteriene i markaloven. 174 forslag ble meldt inn!

Familie på tur ved Vintermyr

BPBR

Fylkesmannen plukket ut 32 av de foreslåtte områdene for videre vurdering.

Hvordan gikk det så med prosessen videre? Fordi det kunne være aktuelt å verne områder både ut fra biologiske kriterier (naturmangfoldsloven) og opplevelsesverdier (markaloven), satte Fylkesmannen i Oslo og Akershus i gang en kartlegging av begge disse verdiene i 32 utvalgte områder i Oslomarka. Ut fra dette kunnskapsgrunnlaget er kun 4 områder på Oslo kommunes grunn vernet som friluftslivsområder etter markaloven. Det er: Godbekken og Skjennungsåsen i Nordmarka og Hauktjern og Spinneren i Østmarka. Erfaringene så langt har vist at det kun er arealer på kommunal og statlig grunn som er aktuelle for denne typen vern. De øvrige kartlagte områdene vurderes derfor vernet som naturreservater etter naturmangfoldsloven.

Årsaken til at øvrige områder vurderes vernet etter naturmangfolds-

loven, er ikke at de mangler de nødvendige «opplevelsesverdier» for vern etter markaloven, men at markaloven (og f.eks. plan- og bygningsloven) ikke har like gunstige regler for erstatning til grunneieren som naturmangfoldsloven har. Derved ser private grunneiere seg naturlig nok ikke tjent med vern etter markaloven. Prinsippet om «frivillig vern» står sterkt i Norge. Kriteriene for vern av opplevelsesrik «eventyr-

skog» og vern etter naturmangfoldsloven er ofte ganske sammenfallende, noe som ble dokumentert i innledende kartlegginger. I den gamle og opplevelsesrike skogen finner en gjerne de fleste truede og sårbare artene.

At naturmangfoldsloven skulle benyttes for vern av nye områder falt mange tungt for brystet. Store deler av idretten, inklusive Skiforeningen, hevdet at naturmangfoldsloven gir for strenge begrensninger for utøvelse av idrettsarrangementer og bygging av anlegg i reservatene. Debatten rundt dette toppet seg i idrettens protest-skriv til departementet med trussel om rettssak dersom foreslåtte områder ble vernet etter naturmangfoldsloven.

Resultatet er så langt at de 9 områdene som var inne i en verneprosess da diskusjonen raste som verst, faktisk ble vernet som naturreservater etter naturmangfoldsloven, (Se egen rammesak om Gardlaushøgda og Ringiåsen) men med mer idrettsvennlige forskrifter enn for de tidligere vedtatte naturreservater i Oslomarka. I mange av disse er det f.eks. forbud mot sykling på stier.

Foreløpig er det uklart hvilken skjebne de resterende forslagene til verneområder vil få. Det antydes at kun ytterligere ett område innenfor Løvenskiolds skoger vil bli vernet i 2015. Dette gjelder Langvassbrenna langt nord i Nordmarka.

Gardlaushøgda Juni 2015

BF

Skogbruket fortsatt unntatt fra markaloven

Uheldigvis ble en av de viktigste truslene mot naturverdier og naturopplevelse i Marka ikke omfattet av loven: nemlig skogbruket. Denne næringen skal fortsatt være regulert gjennom skogloven. Dette faktum vil fortsatt medføre betydelige trusler mot markanaturen og opplevelsverdier, og vil forårsake vanskelige avveininger mellom to departementer: Miljø- og klimadepartementet og Landbruks- og matdepartementet. Men dette viktige temaet skal vi ikke gi mer oppmerksomhet i denne sammenhengen.

Det er å håpe at organisasjoner med ansvar for friluftslivet, naturvernet og deler av idretten innser felles

interesser i denne konflikten, og kan samarbeide bedre i framtida om dette.

Sammendrag

Markaloven av 2009 løste noen problemer knyttet til bruk og vern av Oslomarka. Særlig er etableringen av en lovbeskyttet markagrense mellom byggesonen og Marka av stor verdi.

Men vi ser en økende trussel mot den etablerte markagrensen i et Oslområde der politikerne legger opp til stor befolkningsvekst. Som jeg har vist er markagrensen ikke bare under stort press fra oppfinnsomme politikere. Idretten har også kommet inn som en mye sterkere pressgruppe i Marka i det siste, med krav om flere anlegg og mer

utstyrskrevene aktiviteter. Det enkle friluftslivet kan lett bli en tapende part i denne prosessen. Og som påpekt fortsetter skogbruket sin virksomhet i Oslomarka uavhengig av markaloven. Landbruks- og matdepartementet har ikke engang tilpasset skogforskriften for Oslomarka til nye lovverk, slik de er blitt pålagt av Stortinget for flere år siden.

Om natteravn og landskap

Tekst og foto: Terje Bøhler

I Bærum hekker det antagelig 1-3 par av den sjeldene nattravnen. Den stiller store krav til hekkeområdet, og finnes helst der det er glissen furuskog med åsrygger og skråninger, gjerne med røsslyngvegetasjon og noe innslag av løvtrær. Gjerne med "fjell i dagen". Der som det lille vi har igjen av slik furuskog i Bærum får stå urørt, er det håp om at vi også i fremtiden kan få høre denne mystiske fuglen i juninatten der den fremfører sin kontinuerlige trillende surring "rrrrrrrrrrrr...". Syngende nattravn kan vi høre i Bæruns nordvestre del om vi er riktig heldig ei juninatt - i områder sør for Småvann, og i vesthellinga langs veien øst for Småvann og Byvann - mot Slett fjella, Fanteputten (bildet) og litt nordover.

Gardlaushøgda og Ringiåsen – to nye naturreservater i Bærum

Tekst: Finn Otto Kvillum

Foto: Terje Jacobsen

Gardlaushøgda og Ringiåsen (Ringsås) ble 20. mars 2015 vernet som naturreservater ved klg. resolusjon. Meningen var at de skulle vernes etter markalovens §11 for deres naturopplevelsverdier, men det endte med at de ble vernet etter naturmangfoldloven. Den utløser erstatning til grunneieren i motsetning til markaloven.

Grunnen til at Klima- og miljødepartementet gikk med på at Gardlaushøgda og Ringiåsen kunne vernes etter naturmangfoldloven var:

Gardlaushøgda (ca. 575 dekar): For å bevare et rikt skogområde med truet, sjelden og sårbar natur.

Ringiåsen (Ringsås) (ca. 584 dekar): For å bevare området som representerer rik blandingsskog med lang kontinuitet på rike vegetasjonstyper, og som inneholder truet, sjelden og sårbar natur.

Naturreservatet Gardlaushøgda og landskapsvernområdet Kolsås – Dælivann på ca. 5000 dekar er bare skilt av Gml. Ringeriksvei og et smalt vegetasjonsbelte ovenfor. Man kan derfor si at de nesten henger sammen.

Store deler av Ringiåsen naturreservat grenser til Tanumplataet og Hornimarka som nylig ble bevart gjennom en kommunedelplan. Men en kommunedelplan gir

Gardlaushøgda troner bakerst i bildet. Øverlandgårdene i forgrunnen

ikke like sikkert vern som et lovmessig vern fordi den kan rulleres og endres. Naturvernforbundets sterke ønske er at Tanumplataet blir et landskapsvernområde og vi arbeider for dette.

Verneforskriftene

Forskriftene for de nye naturreservatene er mer liberale enn vanlig. Her nevnes noe av det som tillates innenfor reservatene:

- Begrenset utvidelse av eksisterende stier og skiløyper som ikke forringer verneverdiene.
- Orienteringsløp og turorientering forutsatt at de gjennomføres etter retningslinjer for o-idrettens forhold til naturmiljø og rettighetshavere.
- Terrengløp på eksisterende stier, eller utenfor sti dersom det ikke forringer verneverdiene angitt i verneformålet.
- Skirenn
- Andre arrangementer som ikke forringer verneverdiene angitt i verneformålet.
- Etter søknad kan det gis dispensasjon for bruk av området til sykkelritt.

Honnør til grunneierne

Naturvernforbundet gir honnør til de grunneierne som har gått med på å verne den truede, sjeldne og sårbare naturen på Gardlaushøgda og i Ringiåsen! Disse er:

Gardlaushøgda:

Ole Peter Rostad, Østre Øverland gård
Det Kgl. Selskap for Norges Vel, Vestre Øverland gård
Inger-Lise Steen Vestgård, Stein gård

Ringiåsen:

Nils Olav Fearnley Klaveness
Bærum kommune
Jon Østen Ringi, Ringi gård

Nye ca. 1160 dekar av Bærums rike natur har fått et lovmessig og varig vern. Flott!

Ringiåsen sett fra åker på Butterud gård

Oslomarka i Bærum – områder innenfor Markalovens virkeområde, samt verneområder i marka

Fra Kolletuppen på Åmotkollene innerst i Lommedalen

Tekst: Pål Martin Eid, Statens naturoppsyn

Foto : Terje Bøhler

Markaloven ble opprettet i 2009

og fastsetter markagrensa som en geografisk grense for lovens virkeområde. Loven omfatter et område på ca 1700 km² i Oslo, Akershus, Buskerud, Oppland og Østfold, og består av 18 kommuner og Oslo.

I Bærum kommune er størsteparten av skogsområdene i kommunen innenfor markagrensa. Det samme gjelder mesteparten av det vernede arealet innenfor kommunegrensene – om man ser bort fra kystsonen. Se for øvrig kartet lengre ned i artikkelen. Markaområdene i Bærum har et høyt biologisk mangfold, og her finner man vegetasjonstyper over et vidt spenn. På toppen av høydedragene (de høyeste ligger lengst nord i Bærumsmarka og er rundt 400–470 m. høye) finner man fattigere furuskogsområder, mens man i liene ofte finner rikere granskog og edelløvskogsområder. Her er også mange myrer og små – og større vann, som bidrar til mangfoldet. Det er som kjent innslaget av kalk i grunnen, samt et gunstig klima innerst i Oslofjorden

som gjør denne delen av Oslomarka så mangfoldig.

Verneområdene i Bærums del av Oslomarka

Innenfor Marka ligger en rekke naturvernområder. Ingen av verneområdene i Bærum er vernet etter markaloven, men etter naturmangfoldloven - og før den naturvernloven. Områder vernet etter markaloven finnes kun i Oslo kommune. Det er 14 verneområder i Bærums del av marka, samt ett verneområde som ligger helt i grensen. En liten gjennomgang følger nedenfor:

Vestmarka:

- **Ramsåsen naturreservat** (435 daa). Vernet i flere omganger (utvidelser) fra 1980-tallet. Edelløvskog i rasmarka under stupet, samt eldre granskog i sør gjør det viktigste

verneformålet. Fint turområde med flott utsikt på toppen av stupet.

- **Ringi naturreservat** (584 daa). Vernet i 2015. Eldre blandingsskog med død ved i alle nedbrytningsstadier. Flott turområde.
- **Trollmyr naturreservat** (21 daa). Vernet i 2002. Dette er en verneverdig sumpskog og er en rest av et større område i dalbunnen som trolig har vært rik sumpskog. Fuktig område og ingen stier inn i verneområdet.
- **Tuemyr naturreservat** (54 daa). Vernet i 1981. En av få intakte flatmyrer i lavereliggende sentrale skogstrøk. Relativt rik vegetasjon. Myra har ingen inngrep som grof-

Sumpskog i Kjaglidalen

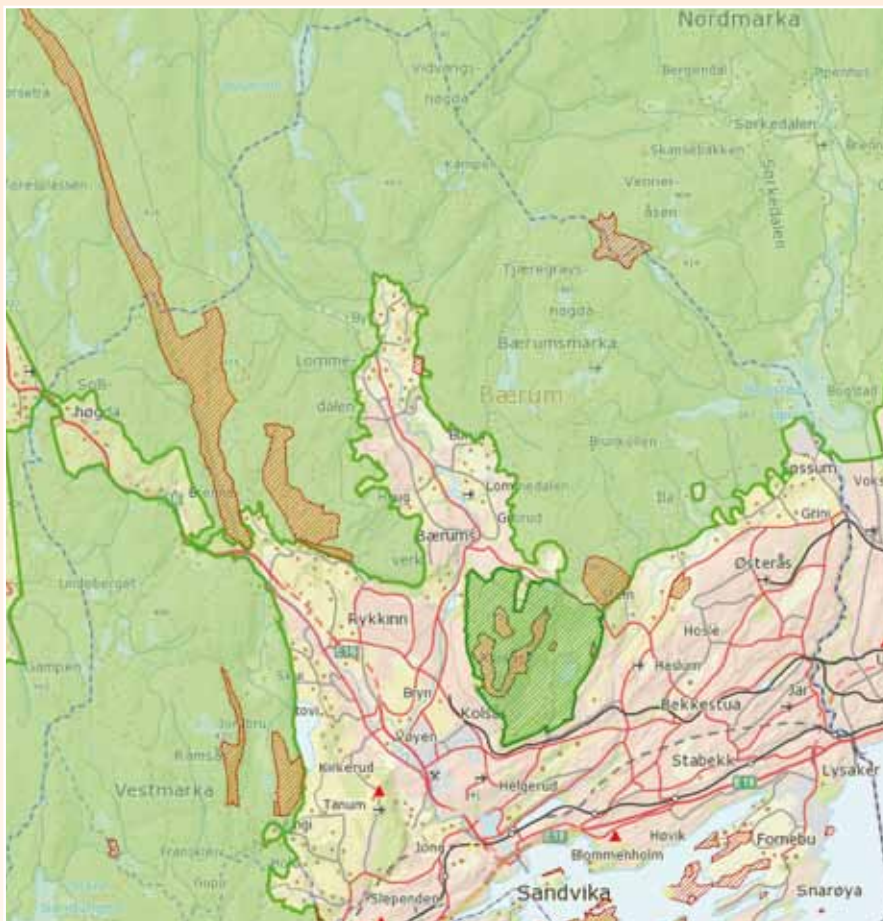
ter eller lignende, men er delt av en skogsvei i sør, som danner avgrensingen for naturreservatet. Lett tilgjengelig til fots eller sykkel.

Krokskogen:

- **Enli naturreservat** (135 daa). Vernet i 1982. Edelløvskog og varmekjær vegetasjon i sørvendt helling. En sti går på tvers av området og er fin å gå for å komme gjennom reservatet. Danner et større område urørt skog og restaureringsbiotoper sett i sammenheng med Isi naturreservat.
- **Isi naturreservat** (1330 daa). Vernet i 2005. Området har stor økologisk variasjon og inneholder flere truede vegetasjonstyper. Området er også topografisk og geologisk svært variert, noe som gir grunnlag for stor variasjon. Fint turområde, men uten særlig mange stier.
- **Kjaglidalen og Djupdalen naturreservat** (4450 daa). Vernet i 2002 og utvidet senest i 2015. Området utgjør en spesiell geologisk forkastning med bergarten rombeporfyrt. Områdets karakteristiske geomorfologi gjør Kjaglidalen-Djupdalen til den største og best bevarte forkastningsdalen i Oslofeltet. Området har også særskilt betydning for biologisk mangfold. Verneområdets lange utstrekning fra lavereliggende og rike naturtyper som rik barskog, sumpskog og edellauvskog og til høyereliggende og mer fattige barskogområder, gir området en spesielt stor og egenartet variasjon. Artsmangfoldet er variert og rikt, spesielt blant vedboende sopp. Lett tilgjengelig med veier og stier gjennom hele området.

Bærumsmarka:

- **Gardlaushøgda naturreservat** (575 daa). Vernet i 2015. Lett tilgjengelig område med en del eldre blandingsskog.
- **Triungsvann naturreservat** (564 daa). Vernet i 1992. Flott skogstjern med tilliggende myrer. Viktig fugleområde. Området er lett tilgjengelig fra alle kanter via sti og vei.
- **Vensåsmyra naturreservat** (ligger inntil markagrensen – 46 daa).

Bærum kommunes del av Oslomarka. Naturvernområder er også markert. For en digital versjon av dette kartet gå til: www.miljostatus.no/kart/?ma=97223

Vernet i 1981. Rikmyr med rik kantvegetasjon. Myra har trolig behov for skjøtsel, men er foreløpig ikke prioritert. Det er kort vei fra stien i sør og ut på myra, men den er likevel vanskelig tilgjengelig på grunn av tett vegetasjon.

Kolsås:

- **Kolsås- Dælivann landskapsvernområde** er på 5000 daa inkludert naturreservatene. Området ble vernet i 1978. Dette er et svært populært turområde, samtidig som det er svært mangfoldig og spesielt både geologisk og botanisk. I følge ferdselstellinger går det ca 40 000 mennesker opp på Kolsåstoppen hvert år. Følgende naturreservat ligger innenfor landskapsvernområdet:
- **Dalbo naturreservat** (15 daa) omfatter et homogent areal med edellauvskog av typen snelle-askeskog med skavgras. En sti på sørsiden av området, men ingen stier inne i reservatet.

- **Skotta naturreservat** (20 daa). Edelløvskogsreservat med alm og lind som dominerende treslag. Lett tilgjengelig med mange stier.
- **Kolsåsstupene naturreservat** (700 daa). Edelløvskog i rasmarene nedenfor stupene under søndre topp og videre østover og nordover. Lett tilgjengelig med en rekke stier som krysser gjennom reservatet.
- **Kolsåstoppen naturreservat** (150 daa) – fattigere furuvegetasjon og fattige myrer. Området er relativt urørt og utgjør høyeste topp i Kolsåsmassivet. Lett tilgjengelig på sti.

Webressurser:

<http://lovdata.no/for-skrift/1993-04-02-268> - Forskrift om skogbehandling og skogsdrift for skogsområder i Oslo og nærliggende kommuner (Marka)
<http://lovdata.no/lov/2009-06-05-35> - Markaloven

<http://markanytt.no/pub/oof/main/?cid=195#> - Om Markaloven ved OOF

I Nøttekråka nr. 2-2014, temanummer om matproduksjon, jordvern og kulturlandskap, skrev vi at **"Honning** har vi en bitteliten produksjon av her i Norge, kanskje 1% av forbruket." Det korrigeres imidlertid i denne artikkelen

Birøkt i Bærum

Tekst: Per Sigmund Bø, Birøkter og styremedlem i Bærum birøkterlag og Oslo og Akershus fylkesbirøkterlag.

Foto: Bjørg Petra Brekke

Er det bikuber i Bærum? Ja faktisk. Etter krigen var det langt over 100 birøktere i bygda og 1000 kuber. Matauk var viktig og søtsaker var mangelvare. Ettersom velstanden økte, gikk antallet birøktere nedover inntil 2010, da kom virkningen av nybegynnerkurs. Bærum Birøkterlag startet nybegynnerkurs i 2006 for å få flere til å drive birøkt. Vi har årlig kurs, og i år er det 30 kursdeltagere som lærer om bier. Det starter med tre teorikvelder i mars og så ser vi ned i kubene i slutten av april når det er varmere i været. Så fortsetter det utover sommeren med stell i bigården og avslutter med å slynge honningen ut av tavlene og føre før vinteren. Fra vel 20 medlemmer på det minste er det nå økt til ca 100 medlemmer i Bærum birøkterlag, men ikke alle har bier. Det er gledelig at stadig flere yngre mennesker kommer på kurs og ca halvparten er damer.

Biene og humlene er de viktigste til å pollinere blomster og uten pollinering blir det dårlig med frø, frukt og bær. En tredel av verdens matfat er avhengig av pollinering og indirekte er 70 % avhengig av pollinering. Det er svært alvorlig om biene dør, slik vi hører om fra USA og steder i Europa og Kina hvor en har måtte håndpollinere. I Norge har vi veldig god helse på biene og vi bruker ikke giftstoffer som medisiner. En skal ikke lenger enn til nabolandene for at dette er vanlig.

Per Bø med noen av kubene sine i hagen på Skotta gård

Hvordan kan vi hjelpe bier og humler? De har de samme behovene som oss. De trenger mat og hjem. Honningbiene trenger en lun kube for å kunne overleve her nord og en snill og flink røkter. Det er veldig fascinerende med bier, men et humlebol er også en fin ting. Det er best å ha kuber der man bor, for da kan en enklere følge med dem daglig. En trenger ikke så stor hage, bare plasseringen er slik at en ikke forstyrrer andre. Noen er redde for innsekter. Om en ikke har mulighet for bikube på egen grunn, kan man spørre en grunneier om å få sette kuber i marka eller i randsoner.

Selv om de store hagene er blitt nedbygd er det fortsatt mye grønt, men en uting at plener skal være kortklippede og uten ugress. La gresset få gro til eng og så gjerne inn engblomster som humler og bier liker. I boretslag og boligsameier kan en påvirke til dette. En vil spare penger til klipping og slippe støy og eksosutslipp. En kan også plante vårløk som krokus, scilla, snøstjerne, chinodoxa og eranthi for å få god tilgang på pollen tidlig. Hengepil med fine gåsunger gir både pollen og nektar. Ellers kan en så honningurt, agurkurt, kornblomst, mynter og andre krydderurter og planter som bier og humler elsker.

I kubene er det en dronning som er paret og legger befruktede egg som blir til arbeidsbier (og noen få kan bli dron-

...og her er arbeiderne

Slik ser vokstavlene ut

ninger). Hun legger også ubefruktede egg som gir droner (hanbier). Dronene fødes på sen vår og har bare til oppgave å pare en eventuell jomfrudronning. De er ellers ganske hjelpeløse da de ikke har brodd og heller ikke kan finne maten sin selv. Når det ikke er behov for dem lenger, tidlig på høsten, kaster arbeidsbiene dem ut av kubene.

Biene samler nektar fra blomstene og tilsetter enzymer som gjør at den omdannes til honning. Biene tørker honningen til under 20 % vann og lagrer den i cellene. Birøkteren høster honningen, men gir sukkerlake tilbake, noe som er like bra for biene. Biene lager også voks ved hjelp av vokskjertler. Voksen lager biene flotte vokstavler av med sekskantede celler hvor biene fødes og honning og pollen lagres. Voksen fra disse kakene brukes i parfymer, kremer, møbelpolering, skinn impregnering, podevoks, voksfigurer som i Madame Tussauds vokskabinett i London og enda mye mer.

Mange tror at dronningen er sjefen i kubene, men alle er gjensidig avhengig av hverandre. Det er et kvinnedemokrati. Biene lever bare ca 6 uker om sommeren, 3 uker som husbie og 3 uker som trekkbie. Derfor legger dronningen opptil 2000 egg i døgnet på det meste for at bieantallet skal holdes oppe. Hun har et hoff som gir henne mat og steller kroppen hennes. Hun avgir et duftstoff som bringes rundt i kubene og som er med på å stimulere til felles innsats. Alt levende her på jord ønsker å spre sine gener, så også biene. Uansett hvor mange bier det er i en kube så blir det ikke flere samfunn. For å få til det må biene sverme. Det er en dramatisk hendelse som starter med at arbeidsbiene reduserer førmengden til dronningen slik at hun slutter å legge egg. Samtidig bygger biene ekstra store celler rundt noen nyklekte larver som er hunner, og mater disse kraftig med dronningele som arbeidsbiene lager. Ganske utrolig, men det gjør at det dannes en dronning og ikke en arbeidsbie. Når denne dronningecellen er forseglest er det klarsignalet

for sverming. Første dag med sol og pent vær flyr ca halvparten av biene ut og flyr vilt rundt kubene til dronningen kommer ut. Hun har ikke vært på vingene siden hun var på paringsferd som jomfru, så svermen flyr bare til en busk eller tre nær kubene. Der henger de som en stor klase med bier. De har fylt maven med honning før de dro så de har proviant noen dager. Nå er det viktig å fange svermen for å lage et nytt samfunn. Den nye dronningen klekkes etter noen dager og blir kjønnsmoden etter ca 5–6 dager. Når været da blir fint flyr den ut og oppsøker steder hvor dronene flyr. På et par utflukter kan hun bli paret i lufta av 5–15 droner. Da har hun sæd for resten av livet. Etter noen dager starter hun å legge egg. Den ytterste delen av kjønnsorganet til dronen blir sittende som en propp i dronningen for at sæden skal presses opp i sædbeholderen. Dronen dør umiddelbart og den neste dronen eller dronningen fjerner proppen. Naturen og livet er forunderlig.

En blir aldri utlært som birøkter. For å starte med bier vil jeg anbefale å gå kurs og få en fadder til hjelp. Noen har kubene på hytta, noen på et tak eller helst ned i hagen. 2–3 kuber er passe å starte med. Laget hjelper til så medlemmene får slynget honningen ut av cellene. Så siles den for å fjerne voksrester. Den er nå flytende og deilig. Om en lar den stå urørt vil det etter hvert danne store krystaller som ikke er fine. Den må derfor røres en gang pr dag i 6–7 dager. Da blir den lysere og fastere og må tappes på emballasje før den blir så stiv at den ikke flyter. Om den lagres tørt og kjølig kan den bevares i mange år. Under utgraving av pyramidene i Egypt fant en honning som var 4000 år og fortsatt spiselig. Den siste Farao, Kleopatra, var så nydelig fordi hun badet i melk og honning blir det sagt. Honning er nevnt i bibelen, mener det er 57 steder. 45 i Gml. testamentet og 12 steder i det nye.

Det produseres årlig 4–5000 kg honning i Bærum og det er stadig økende. Se også birøkterlagets hjemmeside: baerum-birokterlag.no

**Husk
Grasrot-
andelen!**

Returadresse:
Naturvernforbundet i Bærum
Pb. 252
1319 Bekkestua

B

